

ЗА МУЗИКАЛНОТО ВЪЗПИТАНИЕ В ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

гл. ас. д-р Венцислав Петров

*Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“
Педагогически колеж – Плевен*

ON MUSIC EDUCATION IN PRE-SCHOOL EDUCATION

Principal Asst. Dr. Ventsislav Petrov

*University of Veliko Tarnovo „St. Sv. Cyril and Methodius“
Pedagogical College – Pleven*

РЕЗЮМЕ: В статията се разглежда музикално-възпитателният процес в ранна и предучилищна възраст. Организацията на музикалната ситуация в различните възрастови групи на детската градина, които имат своето важно значение и роля.

Ключови думи: *музикално образование, музикално възпитание, предучилищно образование.*

ABSTRACT: *This article examines the music education process in early childhood and preschool. Organization of the musical situation in different age groups of kindergarten, which have their important meaning and role.*

Key words: *music education, music education, preschool education.*

Ситуацията по музика е традиционна форма на организираното музикално възпитание в детската градина. В този смисъл музикално-педагогическите ситуации са звено в образователната организационна система и в тях естествено се отразяват общите, валидни за цялата система принципи и закономерности. Същевременно трябва да се има предвид, че музикалното възпитание борави с изкуството музика, което дава сериозно отражение върху облика и характера на музикално-педагогическите ситуации. Това отражение се проявява преди всичко в обстоятелството, че тук, казано най-общо, изкуството преобладава над науката. В часовете по музика на преден план са не толкова познавателните дейности, колкото въздействието на музиката върху личността, преживяването на музикалното изкуство. И тук, разбира се, децата научават различни неща за музиката и за нейното социално функциониране – от теоретично, историческо или естетическо естество: но тези познания са по-скоро съпътстващ елемент в процеса на развиване на музикално-творческите

заложби и способности чрез различните музикални дейности и чрез постепенното опознаване на музикалното изкуство.

Тази специфика на предмета на музикално-педагогическата работа се отразява върху характера, облика на самата работа в музикалните ситуации и върху тяхната структура. В тях винаги трябва да присъства духът на творчеството – разбрано не само като характер на дейностите, които извършват децата, а и като стил, метод в работата на учителя. Ситуацията по музика обединява в разнообразна и пъстра мозайка няколко вида дейности: изпълнение (преди всичко пеене), слушане на музика, музикално-творчески опити, наблюдаване и анализиране на слушаната и изпълнявана музика, беседи върху природата и социалната функция на музиката. Тези дейности не бива да се обособяват в диференцирани структурни звена – още повече в ранна предучилищна възраст, когато ред психологически и педагогически условия изискват гъвкава, увлекателна, динамична, мобилна структура на музикално-педагогическата ситуация. Изпълнението, възприемането, опитите за съчиняване, беседата и анализите трябва да се редуват непрестанно и динамично, от началото до края, със стремеж емоционално-художествените моменти да преобладават (както по продължителност, така и по акцента в осъществяването им).

Към художествено-естетическите моменти в ситуацията се отнасят, разбира се, и всички наблюдения и анализи с такъв характер (настроение, варианти на изпълнение на песните, асоциации във връзка с музикалните образи, жанрове и т.н.), както и работата за изграждане на изпълнителски умения.

С началните музикални занятия в първа група на детската градина се цели да се привлече вниманието на децата към музиката и да се създаде желание за активно занимание с музикална дейност. Първите срещи на децата с музиката трябва да бъдат непринудени, вълнуващи. Не е необходимо да са подредени като за регламентирана ситуация. Музикалният материал може да бъде поднесен ненаатрапчиво по време на игра, в естествена обстановка. Йохан Хьойзинха описва играта като „занимание, извършвано доброволно, тя е самцелна и предизвиква наслада от съзнанието, че се извършва нещо различно от всекидневния живот.“ (Хьойзинха, 2000:10) У децата трябва да възникне определено, доброжелателно отношение към музиката, преди да се пристъпи към организирани музикални ситуации. Ролята на учителите при този първи допир с музикалното изкуство е особено решаваща за приобщаване на децата към него. „Децата на новото поколение са по-различни и с всяка следваща година се променят. Те еволюират във всеки аспект – физически, психически и емоционален.“ (Алексиева, 2015: 47). Изпълнението на музикалния материал трябва да се отличава с подчертана изразителност и емоционална наситеност. Използването на игрови похвати и разнообразни нагледни средства скъсява пътя за нейното възприемане. Според Анастасия Вукова „игровата дейност изисква външна и вътрешна емоционална активност, съсредоточеност на вниманието към интонациите на музикалното произведение. Подборът на игро-

вите действия, съответства на характера и съдържанието на музиката.“ (Атанасова-Вукова, 2019: 280) В този начален етап на музикално-възпитателна работа, а и по-късно, тези странични стимулатори влияят положително за поява и поддържане на интерес и желание при децата за общуване с музиката, а оттам и за участие в заниманията.

Музикално-възпитателната работа във втора възрастова група се основава на придобития, макар и елементарен, музикален опит в първа група и е естествено продължение на започналото от там музикално развитие на личността на детето. В резултат на умелата и системно проведена работа с децата у тях е събуден интерес към музиката, желание за общуване с нея чрез пеене на песни, слушане на музикални творби или отразяване на нейното съдържание или характер чрез съпровождащи я движения или действия. Поставено е начало в изграждането на елементарни певчески умения, на първите опити за забелязване и отреагиране на някои елементи на музикалната изразност, на емоционалната отзивчивост на децата към музикалното изкуство.

Психофизическото развитие на децата от първите две възрастови групи не показва особени различия, което прави възможно прилагането на подобни методи и похвати при музикално-възпитателната работа. И във втора възрастова група задачите се осъществяват предимно по подражателен път, като образецът и показът на учителя, съчетани с ясни, кратки и вълнуващи словесни обяснения, остават в основата на работата по музикално възпитание и водят успешно до желаното въздействие и резултати. Музикалните ситуации се характеризират с емоционална наситеност, с широко използване на игрови, забавни форми на работа, с богато онагледяване, които скъсяват пътя към разбиране, чувстване и изпълнение на музикалния материал.

Във връзка с развитието на способността за възприемане на музика се работи върху по-активно възприемане на достъпни по мелодия и съдържание песни и инструментални пиеси, предимно с програмен характер, както и на леки народни хора и танци в равноделни и неравноделни размери. Разяснява се на децата характерът – весел, спокоен, и темпото – бързо, бавно, на музикалното произведение, като непрекъснато се търси и подчертава връзката между изразни средства и съдържание на музиката. Продължава работата за развитие на музикалната памет на децата чрез разпознаване на слушани през годината инструментални произведения и песни, които да откриват само по мелодията, без помощта на текста и с по-малка намеса на учител.

При пеенето във втора възрастова група се работи с повишени изисквания относно придобитите още в първа група певчески умения, като правилна стойка, пеене без напрежение и с напевност на звука, правилно изговаряне на думите и т.н. с цел да се превърнат постепенно в траен навик. Акцентира се върху по-точното възпроизвеждане на тоновете в мелодията и метроритъма при изпълнение на песенния репертоар.

В трета възрастова група на детската градина продължава възпитателният процес за формиране и развитие на музикално-художествените способности на децата.

Съдържанието на музикално-възпитателната работа в тази възраст се определя от психофизическото развитие на децата и от натрупания досега музикално-слухов опит, от придобитата вече начална степен на умения. Основните насоки на работа са подобни на тези при останалите възрастови групи – децата слушат, изучават и пеят песни, учат се да възприемат активно и с вживяване музиката, да я съпровождат по-умело с движения, да чувстват по-силно нейното емоционално-художествено съдържание и музикално-изразните средства. Достигнатият вече етап на музикално развитие естествено поставя пред тях повече изисквания. Усложняването на задачите и на музикалния материал, съобразен с възможностите на децата, но същевременно изискващ от тях известни усилия, трябва да ги води към развитие и усъвършенстване. Това по-сложно, по-разнообразно и по-голямо по обем съдържание на музикално-възпитателната работа в трета група се реализира преди всичко в музикалната ситуация чрез различните видове музикална дейност, при които децата овладяват предвидените в програмата знания и умения. От особено значение е умението на учителя да организира и провежда добре своята работа не само на педагогическата ситуация, но и да използва всички останали подходящи моменти за емоционално и музикално-художествено въздействие върху децата.

Възрастовите особености водят и до някои промени в използването на педагогическите методи и похвати на работа. За разлика от предишните групи, където задачите се осъществяват предимно чрез подражаване на показа и образца на учителя, в трета възрастова група наред с тях се използват по-широко обяснението, беседата и упражнението, които водят до по-осмислено възприемане на музикалния материал и до по-осъзнато изпълнение на поставените задачи. Богатото онагледяване на музикалното съдържание и използването на разнообразни игрови похвати при работата са в услуга на по-задълбоченото схващане, възприемане и емоционално преживяване на музиката. Те съдействат за усвояване с повече непринуденост предвидените в програмата музикални знания.

При възприемане на музика в трета група се разширява кръгът на музикалните впечатления на децата с по-голям брой и по-разнообразни по съдържание, характер, жанр и изразни средства музикални произведения. Изгражда се положително отношение и усет към българската народна музика чрез слушане на разнообразен фолклорен материал – песни, хора, ръченици. Доминиращото досега неосъзнавано възприемане на музика с жанров характер по двигателен път отстъпва място на по-осмислено отношение към нейните характерни особености. Децата се научават да разпознават, да различават, като сравняват и разграничават марш от хоро и приспивна песен, опирайки се на натрупаните досега музикално-слухови представи и знания за музиката. Учат

се да разбират все повече значимостта на елементите на музиката като средство за предаване на емоционално съдържание, на преживяване. Уменията им да ги забелязват и определят, като ги свързват със съдържанието и характера на музикалната творба, значително нарастват (темпо – бавно, умерено, бързо; динамика – тихо, силно и динамични нюанси; характер – спокоен, весел, бодър, тъжен и т.н.). Продължава работата за развитие на музикалната памет чрез познаване и назоваване на отдавна слушани инструментални пиеси или песни – последните само по мелодията или по начален откъс. Пеенето заема основно място при музикално-възпитателната работа и в трета група. Развитие на детския глас и изграждането на изпълнителски певчески и хорови умения е един продължителен процес – необходима предпоставка за емоционално и изразително изпълнение на песенния репертоар. Натрупаният в предишните групи опит е предпоставка за творчески проявления, които се изразяват в движения по собствен замисъл при музика с подчертан танцов характер, в по-самостоятелното предаване на образите в сюжетните музикални игри, в изразителността на движенията при танцовите и хорови стъпки. Децата се учат по-самостоятелно да съгласуват движенията си с темпото и силата на музиката, с промените в мелодията и метроритъма, с началото и края на творбата или музикалната фраза, с характера и жанра на музикалното произведение. Нараства значението и на метроритмичните упражнения. Свързването на музикалния метроритъм с разнообразни движения (пляскане, махане с ръка, ходене и др.) и в тази възраст е основен път за изграждане на метроритмично чувство. „В системата на музикалното възпитание на децата от ранна и предучилищна възраст музикално-ритмичната дейност е един от основните компоненти. Тя е музикално-изпълнителска дейност, в условията, на която се осъществява музикалното възпитание, обучение и развитие.“ (Атанасова-Вукова, 2019: 248). Широко приложение при музикално-възпитателната работа в трета възрастова група намират музикално-дидактичните игри, които заострят вниманието на децата към някои качества на музиката и развиват определени музикални способности.

Психофизическото развитие на децата в четвърта възрастова група и натрупаният системно в предишните групи музикален опит създават възможности за разгръщане на една по-богата и разнообразна музикално-възпитателна работа както по отношение на музикалния материал и познавателните задачи, така и по отношение на отделните видове музикална дейност и изискванията към децата. Те получават нови знания, но наред с това се затвърждават и придобитите вече музикални умения чрез по-сложен и по-богат по съдържание, идеи, форма и изразни средства музикален материал. Укрепва интересът към музиката, възпитава се естетическо отношение към заобикалящата действителност, към обществените явления, към произведенията на изкуството.

В четвърта група методите на обучение се съчетават с нови, по-разнообразни и специфични за тази възраст форми на работа. Те водят до по-аналитично и диференцирано възприемане на музиката и до по-съзнателно изпъл-

нение, като с това доближават музикалното възпитание в детската градина до обучението по музика в първи клас.

Разширява се кръгът от понятия за определяне характера на музиката в изпълнявани и слушани музикални творби (нежна, тъжна, игрива, танцувална и др.). Обогатяват се и тембровите впечатления на децата, като се запознават с някои нови за тях инструменти (китара, тамбура) – външен вид, начин на свирене, звучност и приложение.

В четвърта група работата за формиране и развитие на певческите и хоро-ви умения също се разширява значително. Прилагат се разнообразни форми на упражнение както при разпяването, така и в процеса на затвърдяване на песенния материал, чрез които вниманието на децата се насочва към по-правилно певческо звукообразуване, към по-голяма лекота и точност на възпроизвеждане на мелодията и ритъма на песните, към по-активна артикулация на гласообразуващите органи, към по-ясна дикция и др. В тази възрастова група на детската градина се обръща по-голямо внимание на творческите изяви на децата във връзка с движенията. Те се проявяват в пресъздаването на образите в сюжетните музикални игри, в двигателните реакции на децата в съответствие със съдържанието на песните и пиесите, артистичното изпълнение на танцовите фигури и стъпки, в интересните хрумвания при движенията по собствен замисъл. „Чрез съдържанието по образователни ядра Възприемане, Възпроизвеждане, Музика и игра и Елементи на музикалната изразност се постига развитие на музикално-изпълнителски умения и умения за слушане на музика, насърчаване на спонтанната детска артистичност, както и стимулиране на интереса и желанието на децата да пеят, да слушат музика, да ѝ се радват и да я преживяват. Най-важната задача на педагога е да активизира и развива постоянно не някакви умения за възпроизвеждане на факти, а освободеното от задръжки мислене на децата. Мислене, което особено в детската възраст се свързва с фантазията и въображението.“ (Наредба № 5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование – <https://www.mon.bg/bg/59>)

Литература:

1. Atanasova-Vukova, A. (2019), Muzikalното obrazovanie na decata v purvite sedem godini. Izdatelstvo Daniela Hubenova, Sofiya.
2. Aleksieva, M. (2015). Podhodi kum ucheneto I nachinut na organizirane na obuchenieto v konteksta na socialnite I na tehniceskite promeni. Suvremenna humanitaristika, br. 2, Burgas.
3. Hyozzinha, Y. (2000), Homo ludens. Izdatelstvo Zahariy Stoyanov, Sofiya.
4. Smilkova, S. (2019) Obraznoto i emocionalno vyzpriemane na muzikata – ryt kum formirane na meki umeniia, e-spisanie Nauka i obrazovanie, broj 2, ISSN 2683-0191
5. <https://www.mon.bg/bg/59> - Naredba № 5 za preduchilishtno obrazovanie